

Logaritmar je s jedne strane tako praktičko pomagalo za računanje, a s druge tako zorno otkriva golemo značenje logaritama, da bi ga — bar po mome mišljenju — trebalo uvesti i u nastavne programe općih srednjih (a ne samo stručno-tehničkih) škola. Usprkos tome, što su logaritmi i logaritmar već 3 stoljeća stari i što su donijeli obilnih plodova, mnogi gimnazijalac, kada svoje školske zadatke računa logaritmima, još uvijek misli, da su omraženi profesori matematike pronašli logaritme samo i isključivo zato, da djake ugnjave. Bolje od teoretskih tumačenja, bolje i zornije od riječi, logaritmar prikazuje svu praktičnost i važnost logaritama.

Dr. Vinko Foretić — Dubrovnik

O izmjeri zemlje u Dubrovačkoj republici

Zamolio sam Dr. VINKA FORETIĆA, arhivara Državnog arhiva u Dubrovniku, za staro-dubrovačke podatke, koji bi mogli biti zanimivi po historiju naše geodezije. Dr. Foretić se je ljubazno odazvao. Dobivene podatke njegovom privolom iznosim ovdje u cijelosti.

prof. Nikola Neidhardt

Pitanje izmjere zemlje u Dubrovačkoj republici jest vrlo opsežno, te bi iziskivalo nekoliko godina intenzivnog rada. Ovdje ću dati samo kratki prijedlog o onome, što se dosad znade i u što se moglo kroz kratko vrijeme uputiti.

U Dubrovačkoj republici više može da se govori o zemljišnim knjigama a manje o katastru, i ako su te dvije stvari u uskoj međusobnoj vezi. Imamo naime dosta zemljišnih knjiga, ali vrlo malo katastralnih karata (planova).

Pitanje izmjere zemlje pojavilo se je u Dubrovačkoj republici, od kada su Dubrovčani stekli g. 1333. poluotok Pelješac, tada nazivan Stonski rat. Dubrovčani naime, stekavši Stonski rat, razdijelili su zemljište između vlastele i gradjana, davši i crkvama dio a pridržavši i stanoviti dio za državu, dok su tamošnji seljaci postali njihovi kmetovi. Slična stvar se je dogodila, kad su g. 1357. konačno stekli gornje dugo sporne dijelove zemljišta u Župi, Šumetu i Rijeci, dok su niže dijelove neprijeporno otprije imali. Tako su razdijelili zemljište Slanskog primorja od Orašca do Stona, kad su ga stekli g. 1399., te Konavala i Cavtata, kad su ih stekli g. 1419. i 1427. Nabrojiti ću historijskim redoslijedom sve važnije, što mi je poznato.

Najstarija knjiga o razdiobi zemljišta jest ona knjiga, koja nam donosi prvu razdiobu izvršenu prema odluci dubrovačkog velikog vijeća od god. 1336. Sačuvana je u Dubrovačkom arhivu.

Postojala je knjiga iz g. 1344., o razdiobi zemalja na Stonskom ratu, ali te knjige danas nema.

Dubrovčani su osnovali na novom mjestu Ston Veliki, a sa sjeverne strane prevlake osnovali su grad Ston Mali. G. 1359. napravili su k a t a s t a r s k i p l a n Stona Malog i zemljišta zapadno od grada prema Hodilju. Nije sačuvan taj prvobitni plan, ali imamo vrlo rani prijepis iz vremena na razmedju 14. i 15. stoljeća.

Stekavši god. 1357. gornje dijelove Župe, Šumeta i Rijeke, gdje su mnogi bili samovoljno okupirali ili uzurpirali zemljište, ispitali su zemljišne odnošaje, te su odredili što kome pripada. Taj rad je trajao od g. 1362. do g. 1369. Ta razdioba je bila zapisana u knjizi zapisnika dubrovačkih vijeća (Libri reformationum), koji dokumenat je dijelom i sačuvan.

G. 1393. odlučeno je bilo izvršiti reviziju zemljišnika na Stonskom ratu, te je tom prilikom izabrano povjerenstvo, koje je imalo to izvršiti na terenu. Taj rad je trajao od 1393. do g. 1396. I o tome se je vodila knjiga, gdje se je sve zapisivalo. Ta knjiga sa 271 stranom čuva se u Dubrovačkom arhivu kao knjiga 8. serija XII. Cathasticum pod naslovom: Determinationes sententie et desegni de Stagno e della Ponta.

Konačna redakcija te revizije zapisana je kaligrafski na pergament-skom rukopisu napisanom na razmedji 14. i 15. stoljeća, koji je sačuvan pod novim naslovom: Deseni et sentencie de Stagno, Ponique, Cernagore, Janina, Dubrave, Terstenica. U tom rukopisu nalazi se i prijepis gore spomenutog plana Stona Malog i zemljišta zapadno od njega.

Kad su Dubrovčani stekli g. 1399. Slansko primorje, tada su i njega razdijelili, te je i o toj razdiobi sačuvana kaligrafski napisana knjiga iz vremena na razmedju 14. i 15. stoljeća.

Najvažnija zemljišna knjiga je tako zvana M a t i c a, latinski zvana Liber rubeus, talijanski Libro rosso, osnovana u prvoj polovici XV. stoljeća, svakako prije g. 1433. U nju su unijeli po posebnim odjelcima one već prije izvršene razdiobe i revizije, t. j. najprije razdiobu gornjih dijelova Župe, Šumeta i Rijeke, zatim reviziju zemljišnika na Stonskom ratu od g. 1393. do 1396., i zatim razdiobu zemljišta Slanskog primorja. Iza svakog odjelka je ostalo slobodnog mjesta za naknadne dodatke, koji su postepeno unašani.

Kad su g. 1419. i 1427. stekli Konavle i Cavtat, i njih su razdijelili, i ta razdioba je unešena u ovu Maticu (Liber rubeus). Izradjen je k a t a s t a r s k i p l a n Cavtata, ali nije sačuvan u originalu već u jednom kasnijem prijepisu iz XVII.—XVIII. stoljeća u knjižnici Male braće u Dubrovniku.

G. 1433. izvršena je ponovna revizija zemljišnika na Stonskom ratu, te je i ona zapisana, pa je nadovezana uz knjigu o reviziji od 1393.—1396.,

a tu se nalaze priloženi kao slobodni listovi po ovoj novoj reviziji izrađeni katastralni planovi Stona Malog i zemljišta zapadno od njega. Naravno i ova revizija, ali bez planova, unešena je naknadno u Maticu (Liber rubeus).

G. 1442. prešlo se na razdiobu zemljišta u Konavoskim Planinama, koje su kasnije Dubrovčani izgubili. I ta razdioba unešena je u Maticu (Liber rubeus). Zanimljivo je, da se ta razdioba, nastala tek g. 1442., nalazi u Matici između razdioba gornjih dijelova Župe, Šumeta i Rijeke izvršenih 1362.—1369. (naravno s kasnijim dodacima sve do g. 1475.) i revizije zemljišnika Stonskog rata izvršene 1393.—1396., a zatim 1433. Ili je dakle tu postojala već u uvezanoj knjizi velika praznina, pa su je tada g. 1442. htjeli iskoristiti, ili je u taj položaj knjige dospjela ta razdioba Planina kasnijim nespretnim uvezivanjem, a vjerojatno je i to, jer arci tog odjelka su za sebe samostalni.

Ove dosad nabrojene su najvažnije sačuvane knjige, no ima još nekih docnijih o istim krajevima, koje predstavljaju reviziju zemljišnika.

Dakle od starijih sačuvanih dotično dosada pronađenih katastralnih planova imamo samo po dva plana Stona Malog i zemljišta zapadno od njega i u kasnijem prijepisu plan Cavtata. Da li su Dubrovčani pravili katastarske karte i za sva ostala zemljišta, koja u zemljišnim knjigama o razdiobi potanko opisuju i označuju im dimenzije u šežnjima (lat. passus, tal. passo), nije nam dosada poznato. Također nemamo uopće ni zemljišnih knjiga ni planova o ostalim teritorijima republike.

U spomenutim zemljišnim knjigama i katastralnim planovima Stona Malog i zemljišta zapadno od njega označene su dimenzije na taj način, što je označena dužina i širina u šežnjima dakle označuje se samo duljinskom mjerom a ne kvadratnom. Inače je postojala naravno u Dubrovniku mjera i za površine nazvana soldo ili zlatica, koja se spominje već u 14. stoljeću, o čemu vidi Rešetar: Dubrovačka numizmatika I. str. 105.

Iz kasnijeg vremena od 16. do 18. stoljeća nadje se tu i tamo po koji katastralni plan, ali to je samo za manje koje područje, a ne za čitave predjele. Tako imamo iz godine 1745. jedan kraći rukopis velikog formata, gdje imamo 6 katastralnih planova iz južnog dijela poluotoka Pelješca. Na nekim od tih planova označena je i površina u soldima.

Iz svega ovog se vidi, da se izmjera zemljišta vršila već od g. 1336. i da su se rezultati mjerenja unosili u zemljišne knjige, ali katastralne karte ili su se tek izuzetno izradjivale, ili ako su se redovito izradjivale, sačuvale su se u neznatnom broju.

